

Dokler črv pod zemljo živi, redí se od korenin mnogovrstnih rastlin, katere objeda, dokler jih je kaj. Krt pridno streže po teh in družih škodljivih črvih, pa kaj, ker so kmetovalci še večidel tako nevedni, da preganjajo in morijo krte — dobrotnike poljá in senožeti.

Šolske stvari.

Postava veljavna za Kranjsko, *)

kako naj se vravná napravljjanje, zdrževanje in obiskovanje javnih ljudskih šol.

I. Oddelek.

Kako se napravljajo in zdržujejo javne ljudske šole.

§. 1. Javna ljudska šola se mora povsod napraviti tam, kjer biva v vasi ali v več vaséh, selih ali posamesnih hišah eno uro na okoli, po petletnem poprečnem računu več ko 40 otrok, ki morajo čez pol milje daleč hoditi v šolo (§. 59. drž. postave 14. maja 1869).

§. 2. Ako so v tej daljavi krajne razmere take, da občasno ali stanovitno prihod od šole močno opovirajo ali obtežujejo, naj se izpostavi podučitelj tiste šole vsaj o bolj neugodnem letnem času na primerno postajo, ali v najkrasnejšem slučaju naj hodi vsak teden dvakrat tje podučevat. — Ta ekspozitura ali izpostavljena štacija je obstojni del tiste šole, kjer je dotični podučitelj vmeščen.

§. 3. Kakor hitro pa tisti, kateri napravlja in zdržuje tako šolo, zmore to napravo, naj se napravi mesto te ekspoziture ali izpostavljene šole samostojna šola.

§. 4. Kolikor je mogoče, je treba tudi na to gledati, da se v ljudnatih krajih namešane šole po spolu ločijo in se napravijo posebne dekliške šole. To se pa mora povsod tam narediti, kjer je več kakor šest učiteljev postavno (§. 11. drž. post. 14. maja 1869. leta) potreba vmestiti.

§. 5. V vsakem šolskem okraji naj se napravi najmanj ena meščanska šola.

§. 6. Šolske oblasti naj čuvajo nad tem, da se napravijo potrebne ljudske šole brez nepotrebnega odloga (§§. 1, 5, 12) tam, kjer jih še ni, vendar z ozirom na zmožnost tistih, ki za šole skladajo, in da se utrdijo vsi pogoji njih trdnega in vspešnega obstanka.

§. 7. Vse okoliščine, ki so merodajavne pri napravi in vredbi šol, naj določi komisija s privzetjem vseh vdeležencev, in ako je treba, tudi s posebnim ogledom; komisijski protokol je podlaga daljnih razsodeb. —

§. 8. Nikdar se ne sme privoliti, da bi se ljudske šole množile na škodo namenu ugodne vredbe in vspešnega nadaljevanja (§§. 1, 5, 12) potrebnih šol.

§. 9. Vsaka javna šola ima svoj šolski kraj, k kateremu spadajo všolane vasi, deli od vasi ali hiše. Za meje šolskih krajev naj se jemljejo občinski (soseskini), oziroma podobčinski kraji, ako ne kaže, šolskega obiskovanja zljajšati s tem, da se všolajo posamezni občinski deli v šolo sosedne občine.

§. 10. Všolanje ima ta namen, da se vsi otroci, ki stanujejo v šolskem kraji, in so dolžni v šolo hoditi, morejo v šolo sprejeti in se podučevanja pravilno vdeleževati.

§. 11. Otroci, ki stanujejo z unaj šolskega kraja, se le v šolo jemljejo, ako zavoljo tega šola ni prenapolnjena. Ravno to velja za tiste otroke, ki še niso

* To postavo, sklenjeno v lanskem deželnem zboru, je potrdil presv. cesar 29. dné aprila l. l.

spolnili 6. leta, katerim pa je vendar krajna šolska oblast privolila, da smejo v šolo hoditi.

§. 12. Šola, ktera je bila že pet let prisiljena, več štrevilo svojih letnih stopinj ali razredov ločiti v vstrične razrede, se ima po preteku tega časa ločiti v dve šoli.

§. 13. Določbe v kakovosti šolskih poslopij in njenih delov, kakor tudi o potrebni šolski opravi ustanavlja minister za bogočastje in uk dogovorno z deželno šolsko oblastjo z ukazom. Tako isto se uravnava način, kako naj tehnični organi politiških uradov ali deželnega zastopa sodelujejo, kedar odobrujejo in izpeljujejo stavbine črteže, kedar oskrbujejo šolsko opravo, kedar nadzorujejo, ali so poslopja in njih oprava v takem stanu, da namenu vsrezajo.

§. 14. Krajna šolska oblast — in oziroma na meščanske šole — okrajna šolska oblast določuje, koliko se sme potrošiti za kurjavo, svečavo in snaženje šolskih sob (izb), ter za vsako šolo po prostoru, kubičnem obsegu in legi ustanovi najmanjši znesek tako, da se manj ne sme potrošiti.

§. 15. Za podučevanje dečkov, bodi si da so v posebnih razredih ali združeni z dekleti, smejo se ženske jemati le za prva štiri leta.

§. 16. Obstoječa javna šola se sme z dovoljenjem deželne šolske oblasti le takrat odpraviti, kedar ne spada med potrebne šole (§§. 1, 5, 12).

(Dalje prihodnjič.)

Življenjepisne stvari.

Spomini in črtice iz življenja

barona Antona Zoisa.

„Novice“ so v svojem 20. listu prinesle bitko poročilo, da se je zgodilo, česar smo se dolgo dolgo bali: da 9. dne maja t. l. je umrl naš Anton Zois. Poročale so tudi o velikanskem sprevodu, kakoršnih Ljubljana malo pomni, ko se je truga s truplom njegovim, obložena z venci vseh národnih društev in rodovine njegove, po dovršenem cerkvenem opraviu in po odpeti pogrebniči, ki so jo pevci narodne čitalnice peli, vzdignila iz hiše njegove na Bregu ter so jo v mrtvaškem vozu štirje vranči, spremljanem od brezštevilne množice ljudstva vseh stanov in od zastav národnih društev noter do meje Ljubljanskega mesta, peljali na Brdo nad Kranjem v kapelico grajščine njegove, odkodar so truplo prenesli na pokopališče v Predosljih, ktero si je blagi rodoljub na smrtni svoji postelji izrekoma za svoje pokojišče izbral, da ondi — kakor je rekel — počiva med svojimi ljudmi (Predoseljčani), kjer je največ veselih dni svojega dni doživel. — K sprevodu pokojnega naj dostavimo le še to, da so mrtvaški voz noter do pokopališča v Predosljih spremili tudi načelniki národnih društev dr. Costa, P. Grasselli, dr. Poklukar, Potočnik, Drenik in drugi, — da peljaje se skozi Št. Vid nad Ljubljano so se ondi razlegali žalostni glasovi zvonov na mili spomin ranjcemu, — da društvo Kranjske čitalnice tudi je krasen venec položilo na rako njegovo, kjer so mu pevci njeni združeni s pevci Ljubljanske čitalnice v pričo neštevilnega ljudstva iz Predoseljske fare, vpričo rodovine njegove in c. k. deželnega predsednika grofa Auersperga in deželnega glavarja viteza dr. Kalteneggerja po končanem cerkvenem opraviu žalovalno pesem zapeli in tako zadnjo čast skazali v listinah domovine naše neumrlemu rodoljubu.

Pisatelj teh vrstic pa, kateremu ni bilo mogoče udeležiti se spreveda noter do gomile rajncega, šteje si v

O izreji gosenic ali sviloprejk.

Po navodu prof. Haberlandt-a.

(Konec.)

Naprava zapredovalnih hišic in zapredanje gosenic.

Priprava za zapredanje gosenic je mnogovrstna. Najboljše priprave so tiste, ktere nas stanejo najmanj, in v kterih se zaprede lahko veliko gosenic. Prav dobre so za to: ajdovica, soršična slama, oblanje, brezove veje itd. Zelene mladike s perjem niso dobre, tudi se mora paziti, da ne nastaja v takih prostorih mokrota. Zapredovalne hišice imajo v takih krajih, kjer dohaja do nje lahko čisti zrak, toraj nikakor ne pri tleh.

Če je mogoče, imej prostor, kjer se zapredajo gosenice, ločen od prostora, kjer lezejo gori.

Večkrat ti bo zmanjkovalo prostora in boš mogel imeti zapredovalne hišice v vzrejevalnem prostoru; pridružiti jo boš mogel z lesami, da dorasle sviloprejke lahko zlezejo na-nje.

Ako so gosenice v zapredovalni hišici prenatlačene, najdel bodeš, posebno od Japonskega plemena, večkrat po dva mešička skupaj; ako je pa taka hišica izpostavljena mokroti, do ktere dohaja le malo čistega zraka, dobil boš le slabih mešičkov, in sploh boš našel pri obiranju veliko mrtvih, ki so poginili hitro, ko so začeli presti. Važno je dalje tudi, da varuješ v takih stanicah hudega mraza, dobro in potrebno je, da kuriš izbe še celó meseca maja in junija.

Čez 8 dni potem, ko so se gosenice zapredle, smeš začeti obirati mešičke. Devaj posebej trde, posebej mehke in posebej tiste, ki se držita po 2 vkup; oprosti jih od naskubljene svile (Flockseide) in skrbi, da jih prodaj nemudoma. Ne skušaj pomoriti jih sam in prepusti to delo, ktereга nisi vajen, kupcu, komur jih prodaj.

Gospodarske skušnje.

Jabelka hraniti.

V nekem kmetijskem zboru v Ameriki se je sporočalo, da so lansko leto čez 30.000 sodov jabelk poslali na prodaj v Evropo, in sicer še le na pozno spomlad. Hranili so jabelka, kakor piše Amerikanski kmetijski list, tako-le:

Vzeli so le popolnoma zdrava jabelka, ki so bila suha. Če je bila koža jabelka vlažna, obrisali so ga s cunjо prav dobro. Po tem so vzeli sod, ktereга so postavili na hlode, da ni stal na tleh, in na dno so nasuli za palec visoko zmletoga gipsa; na to plast so položili jabelka s pecljem na vrh in tako narazen, da se drugo družega ni dotikalo. Ko je bila prva plast polna, so nasuli na to zopet gipsa, tako, da so bila vsa jabelka pokrita in tudi vmesni prostori. Potem je prišla druga vrsta ali plast in tako dalje, tako da pod pokrovom leži za palec gipsa.

Gips stori, da se jabelka ne obtolčejo; on stori, da ne morejo jabelka gnjiti, kajti on vlažnost suši, pa tudi zaradi topline je vspesen in brani, da jabelka ne zmrznejo. Tako hranjena jabelka so jako okusna do spomladi. Dotični sodi se hranujejo v suhih hramih in kletih, kjer ne zmrzuje. Res stane to nekoliko; vendar se spomladi lepo ohranjeno sadje prav dobro prodá in gips se porabi za gipsanje detelje, sočivja, ali za vezanje amonijaka na gnojišči in v hlevi.

Gospodarske novice.

* Goriška kmetijska družba je dobila prostor v Dunajski razstavi, da more razstavljati tudi sadje in

sočivje Goriško. Zato pozivlja kmetijska družba sadjerejce in vrtnarje, da pošljejo najlepše sadje, sočivje in zelne rastline, ki se odlikujejo zaradi zgodnje zrelosti ali zaradi izvrstne dobrote ali lepote. Dotično sadje se oddaja od 12. junija naprej v pisarni kupčijske zbornice, kjer se bo dotični znesek za blago izplačeval onemu, ki bo to zahteval. Množina blaga za dotično razstavo se ravna po lastnosti tvarine, na prasadja se oddaja en krožnik (talar).

* Iz reje kuretnine na Francoskem dobivajo vsako leto nad 300 milijonov frankov dohodkov (en frank 40 krajc.). Na Nemškem se je zdaj ustanovilo posebno društvo, ktero dela na to, da se širi kuretoreja, in da se s tem poviša množina mesa, ki ga navadno primanjkuje.

* Umetno surovo maslo ali puter narejati, so se na Francoskem, pa tudi že na Dunaji ustanovile fabrike, ki ga bodo izdelovale in sicer iz frišnega govejega loja. No! zdaj pa moramo delati, da bo naše surovo maslo fino in okusno, sicer gremo pod klop!

* Nov sovražnik krompirja ga v Ameriki nadleguje, to je, neki keber (*Doryphora decemlineata*), ki je jako škodljiv in lansko leto skoraj tretji del pridelka vničil. Amerikanci ga zatirajo z večkratnim okopavanjem in pa kuprenim kisom.

Šolske stvari.

Postava veljavna za Kranjsko, kako naj se vravná napravljanje, zdrževanje in obiskovanje javnih ljudskih šol.

(Dalje.)

II. Oddelek.

Kako se obiskujejo javne ljudske šole.

§. 17. Dolžnost v šolo hoditi (šolska dolžnost) se začinja s spolnjenim šestim letom in traja praviloma do spolnjenega 12., v mestih in trgih s tri- ali večrazrednimi šolami pa do spolnjenega 14. leta. Isto tako sme okrajna šolska oblast dovoliti, da se tudi v mestih in trgih odpusté otroci iz šole, ki so spolnili 12. leto, in so se šolskih predmetov popolnoma naučili. Z ozirom na posebne krajine okoliščine ali na podnebje utegne tudi okrajna šolska oblast izjemno dovoliti, da se začinja šolska dolžnost še le s spolnjenim 7. ali 8. letom.

§. 18. Neposrednje pred začetkom šolskega leta naj krajna šolska oblast zapiše vse otroke šolskega kraja, ki so dolžni v šolo hoditi, brez razločka verske spoznave in domovinske pravice. Kdor otroka zapisovanju prikrije ali zastran njega kaj neresničnega pové, se kaznuje z 1 do 20 gold., ali če ne more plačati, z zapornom od 1 do 4 dni.

§. 19. Otroci, kteri zavolj duševne ali telesne bolehnosti ne morejo v javno ljudsko šolo hoditi, in se podučujejo ali domá ali v zasobnih zavodih; ali so že na kakošni viši šoli, naj se zapišejo v poseben zapisnik, kteri se nemudoma predloži okrajni šolski oblasti.

§. 20. Ravno to veljá od otrok, kteri delajo po fabrikah, pri obrtnijstvu, v rudnikih, pri rezanji šote itd. in se podučujejo v kaki fabriški šoli.

§. 21. Okrajna šolska oblast ima pravico, od takih okoliščin, ktere otroke, omenjene v §§. 19. in 20. oprosté obiskovanja javne ljudske šole, tirjati daljnih izkazov.

§. 22. Ako niso otroci, zastran kterih vzroka za oproščenje ni (§§. 19. in 20.), v prvih osmih dneh šolskega leta v javno šolo sprejeti, naj krajna šolska oblast stariše ali njih namestnike opomni na njihove dolž-

nosti. Ako ne pošljejo potem v treh dneh otroka v javno ljudsko šolo, zapadejo kazni od 1 do 5 gld., ako pa ne morejo plačati, naj se to spremeni v zapor največ do 24 ur.

§. 23. Ako krajna šolska oblast izve, da se je otrok, ki je dolžan v šolo hoditi, med šolskim letom iz domačega v drug šolski kraj preselil, naj to naznani dotični krajni šolski oblasti. Ako pa izve, da se je tak otrok preselil iz drugega v domači kraj, naj ga potem zapiše v zapisnik med šolske otroke in naj se ravna po §§. 19. in 21. pričujoče postave.

§. 24. Krajna šolska oblast pregleda vsakega pol meseca zapisnik zamud, ki ga predloži šolsko vodstvo, in ravna po okoliščinah zoper stariše ali njihove namestnike. Ravna se pa tukaj ravno tako, kakor pri otroku, ki je dolžan v šolo hoditi, ter ni postavno oprošen, pa se je bilo vendar čisto zamudilo, takega otroka pošlji v javno ljudsko šolo (§. 22). Šolske zamude, ako niso dostojno opravičene, so enake tem, ki niso nikdar priuščene.

§. 25. Kazen se nalaga do 10 gold. ali do dveh dni zopora, ako so stariši to storili iz dobičkarije.

Ravno tako se kazni povikša, ako stariši in njih namestniki ponavljajo iz kazilne zanikernosti otrok ne pošiljajo v šolo. V takem primeru mora se kazni nalagati do 20 gold. ali do štirih dni zopora.

Ako taki stariši dobivajo podporo iz ubožne blagajnice ali iz kakega drugega dobrodelnega zavoda, se more naravnati, da jim to podporo dotična gosposka za nekaj časa in deloma utegne.

§. 26. Lastniki fabrik, obrtnij, rudnikov, šotorezov itd., kateri ne priganjajo otrok pri njih delajočih k rednemu šolskemu obiskovanju, pridejo v kazni napovedano v §§. 22., 24. in 25.; po okoliščinah se tudi kazni sme trikrat povečati.

§. 27. Otroci, ki so dolžni v šolo hoditi, se zbrišejo še le takrat iz zapisnika, ako s spričevalom javne šole dokažejo (§. 21. drž. postave 14. maja 1869. leta in §. 17. te postave), da so si pridobili najpotrebnejših vednosti.

§. 28. Prinašati omenjenega spričevala ni treba otrokom, kateri so v tem času na kakošni viši šoli, in kateri so po duhu in telesu zanesljivo taki, da ne morejo doseči namen ljudske šole.

§. 29. Stariši ali njihovi namestniki, kateri razen teh dveh primerljivejv (§. 28.) otroke iz šole jemljejo, preden dobé spričevalo, zapadejo ravno takim svarilom in kaznim, kakor so napovedane za zanikerno šolsko obiskovanje. Ravno tisto velja lastnikom fabrik, obrtnij, rudokopov in šotorezov in dr., kateri odvrčajo pri njih delajoče otroke od obiskovanja šol.

§. 30. Kazni omenjene v §§. 18., 22., 24., 26. in 29. nalaga v prvi stopinji okrajna šolska oblast. Ravna se tukaj po pravilih, ktera uravnujejo preiskavo in razsojo pri prestopkih, na ktere se v splošnem kazenskem zakoniku ni gledalo.

§. 31. Pritožbe zoper razsodbe o tej reči, da namreč otroci niso začeli v šolo hoditi, ali da so jo slabo obiskovali, ali da so pred časom izostali, nimajo odločilne moči, ako ne merijo zoper kaznilne sklepe.

§. 32. Zoper stariše, ki so bili že večkrat kaznovani, pa vendar trdovratno ne polnujejo svojih dolžnosti, kar se tiče šolskega obiskovanja njihovih otrok, naj se sproži ravnanje po §§. 176. in 177. splošnega drž. zak. Lastnikom fabrik in dr. se more, ko prvičkrat ponové prestopki, pravica odreči, da za šolo ugodne otroke jemljejo v svoje naprave. (Kon. prih.)

Slovansko slovstvo.

Iz „političnega katekizma za Slovence“.

(Konec.)

Kaj je storiti pri volitvah?

Vnet in previden domorodec že pred volitvami, ko je še vse tiho in mirno, ne počiva in ne miruje; — kedar pa se razpišejo volitve in pride dan volitve, tedaj pa še le prav napne vse strune in žile in dela na vse kriplje.

Pa ni modro delati tako v en dan; delati je treba pametno in previdno. Kako pa?

a) Pred vsem je treba napraviti krajni volilni odbor. Trije, štirje možje ene fare ali občine se pogovorijo in sklenejo, vzajemno in složno delati pri volitvah. Zato ni treba nobenega dovoljenja. Najpred ti možje naznanijo to, da so napravili krajni volilni odbor, glavnemu volilnemu odboru in ostanejo ž njim v zvezi, tako dolgo, da so volitve pri kraji. Ta krajni volilni odbor vzame vso volilno reč v svoje roke in jame potem srčno in krepko delati; kako pa? Tako-le:

b) da za dobre volitve agituje. Kaj pa je to: agitovati? To se pravi: delati in prizadevati si, da si jih več pridobi k svojej stranki in da jih nakloni na to, naj volijo po njegovi volji, — to se vé, da vse to se mora goditi po postavnem, poštemem potu. To ni samo le pravica, to je celó dolžnost vsacega rodoljuba, ki ga je volja poštemo in resnično delati za „vero, cesarja in domovino“;

c) naj pregleda volilne imenike, to je, naj pregleda zapisnike, v katerih so v kmečkih občinah zaznamovani tisti, ki imajo pravico voliti, naj se tirja, da se vzame v imenik. Ako pa je kdo iz nasprotne stranke vpisan med volilce, ki nima pravice voliti, naj se tirja, da se izbriše. Posebno se je potegniti za to, da se posestnice vpišejo; kajti one se ne smejo osebno udeleževati volitev in zmage. Zatoraj domorodci, pozor! Pregledujte imenike pa ob pravem času, da ne zamudite dôbe, do ktere se reklamacije ali popravki sprejemljejo.

Dalje:

d) naj krajni volilni odbor skliče zборе, v katerih se volilci pogovarjajo in posvetujejo, koga bojo volili. §. 14. deželnega volilnega reda pravi odločno, da ima o času, ko so volitve razpisane, vsak volilec pravico, volilce sklicevati v zборе. Ni treba, da se to kaki gosposki naznani, še manj, da se za dovoljenje prosi. Možje volilci se zberó in posvetujejo.

V teh zborih se najprej sklene, kateri volilni možje se bojo volili. To je najimenitnejša in poglavitna reč. Volilni možje namreč odločujejo, ali bode zmaga naša ali ne; kajti če imamo zanesljive, zvedene in pošteme volilne možje, je volitev poslanca potem malenkost in igrača. Ti se ne dajo ne premotiti, ne podkupiti, ne prestrašiti nikomur; stojijo trdno kot skale in ostanejo mož beseda.

Zatoraj preiščite in preresetujte vse volilce cele občine ali fare, in zberite si za volilne možje take, ki so že pri poprejšnjih volitvah se držali kot poštemjaki in korenjaki; une pa, ki so jo vam že zvali in se skazali kot fige-moze, ali take, ki so očitno drugih misel, ali ki nimajo pri sosedih spoštovanja, ljubezni in zupanja, take pa le pustite pri miru in jih ne jemljite za volilne možje.

Ko ste tako svoje sosede djali na rešeto, po tem razdelite volilne možje tako, da pride na vsako vas in vsako stran eden ali več, kakor jih volite manj ali več.

Ko je vse preresetano in sklenjeno, potem se za-